

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس

عبدالحمید فرزانه^۱

مزگان امیریان‌زاده^۲

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس انجام شد. **روش:** روش پژوهش، ترکیبی به شیوه طرح متوالی اکتشافی بوده است. جامعه پژوهش، کلیه دانشجویان استان فارس و شیوه نمونه‌گیری در بخش کیفی، هدفمند و در بخش کمی، خوشه‌ای و تصادفی طبقه‌ای بود. ابزار پژوهش با استفاده از پرسشنامه امیریان‌زاده و فرزانه (۱۳۹۳) در چهار بُعد ساخته شد. **یافته‌ها:** از بین عوامل فردی- خانوادگی، هویت فرد؛ از بین عوامل فرهنگی- تربیتی، چرخش ارزشها؛ از بین عوامل سیاسی- اجتماعی، بی‌اعتنایی به ارزشهای جمهوری اسلامی و از بین عوامل مدیریتی- حکومتی، ضعف نظام در ارائه الگوی مناسب و زیبای لباس و حجاب، از بالاترین تأثیرگذاری منفی بر نوع و کیفیت پوشش جوانان برخوردار است. افزون بر این، بین دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف، از نظر عوامل مؤثر بر پوشش، تفاوت معناداری وجود داشت که مربوط به بُعد عوامل فردی- خانوادگی بود. **نتیجه‌گیری:** بهترین راهکار ارائه شده از سوی دانشجویان برای بهبود وضعیت پوشش، مربوط به آزادی و استفاده نکردن از زور و اجبار و پس از آن فرهنگ‌سازی و تبیین فلسفه و آثار سازنده رعایت موازین شرعی پوشش و حجاب است.

واژگان کلیدی: آسیب‌شناسی پوشش، حجاب، دانشجو، دانشگاه آزاد اسلامی.

دریافت مقاله: ۹۴/۱۲/۰۱؛ تصویب نهایی: ۹۵/۰۸/۲۲.

۱. دکترای فقه و مبانی حقوق اسلامی، استادیار گروه فقه و حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، شیراز، ایران (نویسنده مسئول) / نشانی: شیراز، کیلومتر ۵ جاده صدرا، پردیس دانشگاه آزاد اسلامی شیراز/ نمابر: ۰۷۱۳۶۱۹۱۳۷۱ / Email: farzaneh2139@gmail.com
۲. دکترای مدیریت آموزش عالی، استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، مرودشت، ایران.

الف) مقدمه

آسیب‌شناسی^۱ از جمله اصطلاحات زیست‌شناسی و پزشکی است که در جامعه‌شناسی به کار گرفته شده است. بر این اساس، جامعه به یک کالبد زیستی تشبیه شده و همانند موضوعات زیستی، مسائل اجتماعی بررسی می‌شود. آسیب‌شناسی اجتماعی به مطالعه بی‌نظمی‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی و رفتاری می‌پردازد که در اجتماع، غیر طبیعی تلقی می‌شود و نیز شرایطی را بررسی می‌کند که اصول و هنجارهای ارزشمند جامعه را مورد بی‌توجهی یا تخطی قرار می‌دهد و باعث می‌شود تا اهداف متعالی زندگی فردی و اجتماعی انسان تحقق نیابد.

برخی از اندیشه‌گران و حکیمان بر این باورند که حجاب و پوشش، حق‌الله است و در این باره می‌گویند: «حرمت زن نه اختصاص به خود زن دارد و نه مال شوهر و نه ویژه برادر و فرزندان است. همه آنها اگر رضایت بدهند، قرآن راضی نخواهد شد؛ چون حرمت زن و حیثیت زن به عنوان حق‌الله مطرح است. لذا کسی حق ندارد بگوید من به نداشتن حجاب رضایت دادم» (جوادی آملی، ۱۳۸۱). از اینکه قرآن می‌گوید: «هر گروهی، اگر راضی هم باشند، شما حد الهی را در برابر آلودگی اجرا کنید»، معلوم می‌شود عصمت زن حق‌الله است. حضرت رسول (ص) در این باره می‌فرماید: «حقوق خداوند متعال بزرگ‌تر از آن است که توسط بندگان ادا شود و نعمتهای خداوند بیشتر از آن است که به شمارش آید» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷: ۷۶). حضرت علی (ع) نیز می‌فرماید: «خداوند بر بندگان حقی قرار داده و آن این است که او را اطاعت کنند» (نهج‌البلاغه، خطبه ۲۱۶). از این رو، حفظ این واجب الهی، اطاعت از اوست و اطاعت از او حقی است که بر بندگان نهاده شده است.

امام خمینی (ره) پیام‌آور ارزشهای الهی درباره حجاب و عفاف می‌فرماید: «توجه داشته باشید حجابی که اسلام قرار داده است برای حفظ ارزشهای شماسست. هرچه را که خدا دستور فرموده است، چه برای مرد و چه برای زن، برای این است که آن ارزشهای واقعی که اینها دارند و ممکن است به واسطه وسوسه‌های شیطانی یا دستهای فاسد استعمار پایمال شوند، این ارزشها زنده بشوند.» (موسوی خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۹، ص ۱۸۵)

پوشش دینی بانوان، از اختراعات آیین اسلامی نیست، بلکه ریشه در تاریخ دارد. به گفته ویل دورانت: «قوم یهود و ایرانیان قدیم، حجاب و پوشش را برای بانوان یک نوع کرامت و شرافت و از واجبات دینی می‌دانستند». اما اسلام، پوشش و حجاب و پوشش را برای شبه‌جزیره عربستان به ارمغان آورد (دورانت، ۱۳۷۸). در خرده اوستا چنین آمده است: «همگان نامی ز تو برگوییم و همگان سر خود را می‌پوشیم و آنگاه به درگاه دادار اهورمزدا نماز می‌کنیم.» (رضی، ۱۳۹۴، ص ۳۰۴)

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس ♦ ۶۰۳

با آنکه گرایش و احساس نیاز به حجاب و پوشش و عفاف، ریشه در فطرت آدمیان داشته و اسلام به عنوان یک دین فطری، برای سلامتی فرد و جامعه بر لزوم آن تأکید ورزیده، اما یکی از بزرگ‌ترین معضلات کشور ما طی سالیان گذشته، کم‌رنگ شدن تدریجی فرهنگ عفاف، حجاب و پوشش در جامعه بوده است. پرداختن به مسئله پوشش و حجاب پس از انقلاب اسلامی دچار افراط و تفریط‌های فراوان شده و هیچ‌گاه خط مشی اصولی و بلندمدت بر این مسئله حاکم نبوده است. (مجویبی منش، ۱۳۸۶)

دانشگاه را می‌توان کارخانه انسان‌سازی نامگذاری کرد. موتور محرکه توسعه جامعه، دانشگاه است. بنابر این، برنامه‌های راهبردی و توسعه‌ای دانشگاهی می‌تواند در پیشبرد برنامه‌های جامعه مؤثر باشد. دانشجویان مهم‌ترین بخش سرمایه انسانی در دانشگاه به حساب می‌آیند که می‌بایست از طریق نحوه تفکر، اندیشه و رفتارشان، بستر لازم را برای جامعه‌ای پویا ایجاد کنند.

متأسفانه در سطح جامعه و حکومت نیز بیش از اینکه تکیه بر انتقال معرفت دینی باشد (آن هم با روش‌های نو، ظریف و متنوع)، به تأکید بر شکل و شاکله ظاهری پرداخته شده و سالها پافشاری بر یک نوع پوشش و عدم توجه به روحیه تنوع‌طلبی، نشاط و نوجویی جوانان، راه را برای پذیرش مدهای بیگانه باز کرده است. از سوی دیگر، عدم تعریف و تعیین حدود، عدم هماهنگی میان اجزای حکومت، غلبه روش‌های غلط بر روش‌های صحیح و موارد دیگر، نوعی گریز و مقابله جوانان را به دنبال داشته است. علاوه بر نقص و خطا در مراحل و مراتب تربیت دینی، در زمینه روشها نیز دچار نقص و خطا بوده‌ایم. به استناد کتابهای تعلیم و تربیت دینی که به روش‌های الگویی تکریم شخصیت، محبت، پند و موعظه، تشویق و تنبیه، استدلال و برهان تأکید شده است؛ باکمال تأسف، این روشها نیز معمولاً در کلی‌گویی باقی مانده‌اند و بر اساس هر مخاطب، هر محیط اجتماعی و موقعیت ارتباطی، به موارد کاربردی تبدیل نشده‌اند. در مفهوم حجاب و مقوله پوشش اسلامی نیز این اتفاق افتاده است. با توجه به تأکید دین مبین اسلام بر پوشش و نیز با توجه به تهاجم فرهنگی از طریق فضای سایبری، محققان بر آن شدند تا با تحقیقی جامع در دو بخش کمی و کیفی به این مهم بپردازند.

اگرچه پوشش و حجاب برای زن و مرد توصیه شده، اما اغلب توصیه‌ها برای پوشش دختران است. از این رو، نویسندگان در این پژوهش به دنبال آسیب‌شناسی و عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان دختر و پسر بوده و مخاطب مقاله در درجه نخست، مریبان و سپس اولیا می‌باشند.

ب) پیشینه پژوهش

نتیجه پژوهش رفیع‌پور (۱۳۷۶) نشان داد که میزان پابندی مردم به ارزشهای مذهبی از جمله حجاب و پوشش، در سال ۷۱ نسبت به سال ۶۵ کاهش یافته است و مردم به خانمهای چادری در سال ۱۳۶۵ احترام بیشتری

۶۰۴ ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۲۱

می‌گذاشتند. *چاوشیان* (۱۳۸۱) در تحقیقی نشان داد بین زنان و مردان در مقوله مدیریت بدن تفاوت معناداری وجود دارد. زنان بیشتر از مردان به آرایش صورت یا اصلاح سر و صورت اهمیت می‌دهند. افراد سنتی و دیندار نسبت به افراد غیرسنتی و دیگران، نظارت و مدیریت کمتری را در تظاهرات بدنی خود اعمال می‌کنند. *آقایاری* (۱۳۸۲) در تحقیقی نشان داد گرایش زنان به جراحی‌های زیبایی در تهران متأثر از عقیده شوهران آنان است. *قاسمی و علاء‌الدین* (۱۳۸۸) طی تحقیقی با عنوان «حجاب و پوشش قرآنی و نقش آن در نهاد خانواده»، دریافتند پوشش و حجاب باعث استحکام و تحکیم بنیانهای خانواده می‌شود. *فرجی و حمیدی* (۱۳۸۴) در تحقیقی نشان دادند که ۱۵/۵ درصد از زنان تهرانی بر ملاک تمایزبخش بودن لباس اصرار دارند و آن را مهم‌ترین ملاک در انتخاب لباس می‌دانند. *تحقیقات رضایی* (۱۳۸۴) نشان داد در شهر تهران حدود ۵۴ درصد از زنان دارای پوشش کم یا غیر اسلامی‌اند.

محمدزاده و سلیمانی (۱۳۸۴) نشان دادند عناصر اولویت‌دار و تعیین‌کننده در نوع حجاب و پوشش دانشجویان دختر به ترتیب عبارتند از: خانواده، مد، اعتقادات مذهبی، آیین‌نامه، دوستان، الگوهای رسانه‌ای و اساتید. *رجبی* (۱۳۸۷) در تحقیقی در مورد حجاب و پوشش و نقش آن در سلامت روان نشان داد رعایت پوشش و حجاب باعث افزایش سلامت روان می‌شود. نتایج به دست آمده نشان داد عوامل مهمی چون: کتب درسی، تعامل اولیای مدرسه، ساعات پرورشی و فعالیت پرورشی در انتقال فرهنگ عفاف و حجاب و پوشش مؤثرند.

عظیمیان و بهشتی (۱۳۸۸) در «بررسی فلسفه حجاب و پوشش در اسلام و آثار تربیتی آن» به نتایج مفیدی دست یافتند؛ از جمله: ارائه روشهای درونی کردن حجاب و پوشش در ارتقا و تقویت ایمان به خدا، اطلاع‌رسانی در زمینه حجاب و پوشش و آثار مثبت آن، معرفی الگوهای والای حجاب و پوشش. *ماهینی و خسروپناه* (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان «راهکارهای ترویج پوشش اسلامی در بین دختران دانشجوی» دریافتند مهم‌ترین علل کم‌توجهی یا بی‌توجهی به مقوله حجاب و پوشش در شش دسته عوامل فرهنگی و اعتقادی، بیولوژیکی و روانی، اجتماعی و سیاسی قرار می‌گیرند.

زینالی و نقی‌اوغلی (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان «بدحجابی و تبعات سوء روانی آن در جامعه»، بیان داشتند: گوهر اسلام سعادت و نجات آدمی است و باورهای دینی و احکام اخلاقی و فقهی [از جمله احکام الهی مربوط به پوشش زن] در راستای این غایت نازل شده‌اند. *دیزجانی و حسینی* (۱۳۸۹) در تحقیق خود دریافتند: حجاب و پوشش یکی از ضرورت‌های اجتماعی جوامع انسانی است که با وجود آن منافع و تأثیرات شگرفی در جامعه پدیدار شده و عدم رعایت آن زیانها و آثار مخربی در فرهنگ عمومی اجتماع و حتی اقتصاد و سیاست برجای گذاشته است.

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس ۶۰۵

احمدی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «حجاب؛ رسانه‌ای تک نفره»، توضیح می‌دهد که رسانه‌ها از گذشته تاکنون و براساس تحولات مختلف سیاسی-اجتماعی در جامعه جهانی، به عنوان حاملان و انتقال‌دهندگان پیام توانسته‌اند نه تنها در ساخت فرهنگ عمومی، بلکه در تغییر باورها و افکار عمومی نیز نقش شگفت‌انگیزی داشته باشند. جابری و فهیمی (۱۳۸۹) در مقاله خود با عنوان «حجاب در تاریخ اسلام و ادیان الهی و تمدن‌ها» بیان داشتند: حجاب و پوشش همواره یکی از شاخصه‌های اجتماعی دینداری تلقی شده است؛ به طوری که تمامی تصاویر به جای مانده از زنان معنوی همراه با حجاب و پوشش است. شفییعی (۱۳۸۹) میل به پوشش را یک میل فطری معرفی کرده که در نهاد بشر قرار داده شده است.

ج) روش پژوهش

۱. روش تحقیق، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

پژوهش حاضر از نوع میدانی و روش پژوهش ترکیبی^۱ (ترکیبی از داده‌های عددی و مصاحبه) است. در این پژوهش، راهبرد منتخب رویه‌های متوالی^۲ است و از شیوه متوالی-اول کیفی^۳ استفاده شده است. بر پایه دیدگاه کرسول و کلارک (۱۳۸۷) پژوهشگران شیوه ترکیبی می‌بایست راهبرد خود را مشخص کنند؛ که در این پژوهش راهبرد اکتشافی متوالی^۴ انتخاب شد. جامعه آماری در این تحقیق، تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس به تعداد ۱۲۰۰۰۰ نفر بودند. روش نمونه‌گیری از نوع نمونه‌گیری روشهای ترکیبی متوالی^۵ است. در این نمونه‌گیری، ابتدا به شیوه کیفی و با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، نمونه مورد نظر انتخاب شد. این نمونه چون برای ساخت ابزار پژوهش مورد نیاز بود، بنابر این، از بین دانشجویان، اساتید و صاحب‌نظران به صورت هدفمند انتخاب شدند تا در نهایت نمونه جامعی انتخاب شود. بنابر این، در قسمت کیفی، روش نمونه‌گیری، هدفمند بود و سپس در قسمت کمی، روش نمونه‌گیری ابتدا به صورت خوشه‌ای و سپس تصادفی طبقه‌ای بود. نخست از بین دانشگاه‌های استان، چند دانشگاه انتخاب و سپس با توجه به دانشکده و تعداد نمونه‌ها بر مبنای هر دو جنس، دانشجویان دختر و پسر انتخاب شدند. در این تحقیق برای محاسبه حجم نمونه مورد نیاز از فرمول کوکران استفاده شد که ۳۱۲/۵ به دست آمد، هر چند تعداد ۸۰۰ پاسخنامه بین دانشجویان توزیع و گردآوری شد.

1. Mixed Method

2. Sequential Procedures

3. Sequential- Qualitative First

4. Sequential Exploratory Strategy

5. Sequential Mixed Methods Sampling

۲. ابزار پژوهش

با توجه به روش ترکیبی پژوهش حاضر، ابزار پژوهش در دو قسمت کیفی و کمی مطرح شد. در شیوه کیفی، ابزار پژوهش مصاحبه فردی، مصاحبه گروهی، مصاحبه با خبرگان و صاحب نظران و بررسی اسناد و پیشینه بود و برای تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها از شیوه ۱۰ مرحله‌ای استروبرت^۱ (۱۳۹۴) استفاده شد.

نتایج حاصل از مطالعات گسترده کیفی منجر به ساخت پرسشنامه سنجش عوامل مؤثر بر وضعیت پوشش و حجاب شد. این پرسشنامه توسط امیریان‌زاده و فرزانه (۱۳۹۳) طراحی و تنظیم شده و دارای چهار بُعد عوامل فردی- خانوادگی، عوامل فرهنگی- تربیتی، عوامل سیاسی- اجتماعی، عوامل مدیریتی- حکومتی است. گویه‌های ۸-۱ عوامل فردی- خانوادگی، گویه‌های ۱۸-۱۰ عوامل فرهنگی- تربیتی، گویه‌های ۹ و ۲۴-۱۹ عوامل سیاسی- اجتماعی و گویه‌های ۳۰-۲۵ عوامل مدیریتی- حکومتی را نشان می‌دهند. همچنین برای تعیین روایی پرسشنامه، از روشهای تحلیل گویه، روش تحلیل عاملی و روایی صوری و محتوایی استفاده شد. ضریب روایی پرسشنامه پوشش و حجاب $0/89-0/75$ ؛ $P < 0/0001$ بود.

۳. روش آماری تحلیل داده‌ها

داده‌ها پس از جمع‌آوری، با استفاده از نرم‌افزار SPSS در دو سطح آمار توصیفی و آمار استنباطی تحلیل. با استفاده از میانگین و انحراف استاندارد و آزمون فریدمن و تحلیل واریانس اندازه‌گیری‌های مکرر و تحلیل واریانس چند متغیره داده‌ها بررسی شدند.

۴. تحلیل عامل پرسشنامه سنجش عوامل مؤثر بر وضعیت پوشش و حجاب

به منظور مطالعه ساختار عامل مقیاس سنجش عوامل مؤثر بر وضعیت پوشش و حجاب از روش تحلیل عاملی به روش مؤلفه‌های اصلی^۲ استفاده شد. در این راستا پس از اجرای روش تحلیل عامل در مورد این مقیاس و قبل از اجرای استخراج عوامل موجود در آن دو شاخص نسبت^۳ و نتیجه آزمون کرویت بارتلت^۴ که به ترتیب نشانگر کفایت نمونه‌گیری محتوایی و کفایت ماتریس همبستگی سؤالات مقیاس همبستگی نسبت برابر با $0/86$ بود که این مقدار نشانگر کفایت نمونه‌گیری محتوایی عالی مقیاس است. همچنین مقدار $P < 0/00001$ معنادار می‌باشد و در آزمون کرویت بارتلت نیز برای این مقیاس برابر با 194381738 و در سطح $P < 0/00001$ معنادار

1. Strubert
2. Principal Components (PC)
3. Kaiser, Maier and Olkin (KMO)
4. Bartlett Sphericity Test

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس ♦ ۶۰۷

بود. پس از اطمینان از کفایت دو شاخص فوق، بر اساس دو ملاک شیب‌دار نمودار اسکری^۱ و درصد واریانس قابل تبیین توسط چهار عامل انتخاب و مورد چرخش به شیوه واریماکس^۲ قرار گرفت.

افزون بر این، برای تعیین روایی صوری و محتوایی، پرسشنامه به متخصصان داده شد و از نظرات ایشان استفاده شد. ضمن اینکه از دو روش بازآزمایی (۰/۸۵؛ ۰/۰۰۱؛ $P < ۰/۰۰۰۱$) و آلفای کرونباخ (۰/۸۴؛ ۰/۰۰۱؛ $P < ۰/۰۰۰۱$) برای بررسی پایایی پرسشنامه سنجش پوشش و حجاب استفاده شد. پس از هماهنگی با مدیریت دانشگاه‌های منتخب، پرسشنامه‌ها توزیع و سپس جمع‌آوری شد.

د) یافته‌های پژوهش

۱. یافته‌های توصیفی

در جدول ۱، شاخصهای آمار توصیفی برای نمونه مورد بررسی ($n=353$) شامل میانگین، تعداد، انحراف استاندارد، کجی و کشیدگی برای متغیرهای مورد نظر آورده شده است. همچنین، ماتریس همبستگی (جدول ۲) بین متغیرهای پژوهش استفاده شد. طبق جدول و بر اساس مقادیر به دست آمده می‌توان پی برد بالاترین میانگین متعلق به بُعد مدیریتی - حکومتی و پایین‌ترین میانگین متعلق به بُعد فرهنگی - تربیتی است.

جدول ۱: شاخصهای آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

ابعاد	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی
فردی - خانوادگی	۳/۲۱	۳۱۸	۰/۸۸	-۰/۳۶	-۰/۲۷
فرهنگی - تربیتی	۳/۱۹	۳۱۸	۰/۸۰	-۰/۵۴	۰/۱۷
سیاسی - اجتماعی	۳/۲۳	۳۱۸	۰/۷۴	-۰/۳۵	۰/۵۵
مدیریتی - حکومتی	۳/۲۸	۳۱۸	۰/۸۴	-۰/۴۷	۰/۸۴

1. Scree Plot
2. Varimax Rotation

جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	فردی- خانوادگی	فرهنگی- تربیتی	سیاسی- اجتماعی	مدیریتی- حکومتی
فردی- خانوادگی	۱			
فرهنگی ^۰ تربیتی	۰/۷۰**	۱		
سیاسی ^۰ اجتماعی	۰/۶۵**	۰/۷۴**	۱	
مدیریتی- حکومتی	۰/۵۷**	۰/۶۷**	۰/۷۱**	۱

با توجه به جدول ۲، تمامی متغیرهای این پژوهش مربوط به بررسی رابطه میان ابعاد فردی- خانوادگی، فرهنگی- تربیتی، سیاسی- اجتماعی و مدیریتی- حکومتی با یکدیگر از نظر آماری در سطح ۰/۰۰۰۱ معنادار می‌باشند. بنابر این، می‌توان گفت ضریب همبستگی بین تمامی متغیرهای پژوهش از نظر آماری معنادار است.

۲. یافته‌های استنباطی

یک) عوامل فردی- خانوادگی مؤثر بر پوشش دانشجویان کدام است؟

با توجه به مصاحبه به عمل آمده و تحلیل از طریق روش ده مرحله‌ای استروبرت، عوامل فردی- خانوادگی مؤثر بر پوشش دانشجویان شامل اعتقادات مذهبی فرد، اعتقادات مذهبی والدین، وضعیت و طبقه خانوادگی، هویت فرد، درجه ایمان و توجه به دستورات الهی، عدم آگاهی به عواقب بدحجابی، ابزاری برای لذت‌جویی و میل به تظاهرات جنسی و وسیله‌ای برای خودنمایی و خود ابرازی است.

پروژه‌ساز علوم انسانی و مطالعات تربیتی
پرتال جامع علوم انسانی

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس ۶۰۹

جدول ۳: عوامل فردی- خانوادگی، فرهنگی- تربیتی، سیاسی- اجتماعی و مدیریتی- حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان

عوامل فردی- خانوادگی
نوع پوشش نشانگر اعتقادات مذهبی فرد و والدین او، وضعیت و طبقه خانوادگی و هویت فرد است.
پوشش مناسب نشانگر درجه ایمان و توجه به دستورات الهی است.
پوشش نامناسب نشانگر عدم آگاهی به عواقب بدحجابی، ابزار لذت‌جویی و میل به تظاهرات جنسی و وسیله‌ای برای خودنمایی و خود ابرازی است.
پوشش نامناسب وسیله‌ای برای لذت‌جویی و میل به تظاهرات جنسی است.
پوشش نامناسب نشانگر وسیله‌ای برای خودنمایی و خود ابرازی است.
عوامل فرهنگی- تربیتی
پوشش نامناسب نمایانگر نیاز به همانندسازی با مدل‌های غربی، احساس برتر بودن، نوعی جامعه ستیزی و کمبود اجتماعی است و انعکاسی از تهاجم فرهنگی، برنامه رسانه‌های ملی و شبکه‌های ماهواره‌ای است.
نوع پوشش نیاز به تنوع‌خواهی را ارضا می‌کند.
پوشش موجود نوعی چرخش ارزشها را ایجاد کرده است.
عوامل سیاسی- اجتماعی
نوع پوشش نشانگر فشار گروه‌های همسالان است.
پوشش نامناسب نوعی اعتراض به وضعیت حاکمیت، بی‌توجهی به برخوردهای اجباری مسئولان، بی‌اعتنایی به ارزشهای حکومت اسلامی و انعکاسی از تفکرات سیاسی دشمنان انقلاب اسلامی است.
پوشش انعکاس طرز تفکر نوع خاصی از مردم و نوعی پذیرش قوانین اجتماعی است.
عوامل مدیریتی- حکومتی
پوشش نامناسب نشانگر ضعف نگرش فرهنگی سیاستگذاران و برنامه‌ریزان، نبود نگاه جامعه‌نگر به مسئله، ترویج رفاه‌طلبی در برنامه‌های مدیریتی کشور و انعکاسی از ضعف نظام در ارائه الگوهای جذاب است.
پوشش مناسب نشان از هماهنگی در عملکرد مجموعه‌های مدیریتی نظام است.
پوشش موجود نشان از سیاسی شدن مسئله از سوی مدیریت کشور است.

دو) عوامل فرهنگی - تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان کدام است؟

با توجه به مصاحبه به عمل آمده و تحلیل از طریق روش ده مرحله‌ای استروبرت، عوامل فرهنگی - تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان به قرار ذیل است: پوشش نامناسب نمایانگر نیاز به همانندسازی با مدل‌های غربی، احساس برتر بودن، نوعی جامعه‌ستیزی و کمبود اجتماعی است و انعکاسی از تهاجم فرهنگی، برنامه رسانه‌های ملی و شبکه‌های ماهواره‌ای. افزون بر این، نوع پوشش نیاز به تنوع‌خواهی را ارضا می‌کند و پوشش موجود نوعی چرخش ارزشها را ایجاد کرده است. (جدول ۳)

سه) عوامل سیاسی - اجتماعی مؤثر بر پوشش دانشجویان کدام است؟

با توجه به مصاحبه به عمل آمده و تحلیل از طریق روش ۱۰ مرحله‌ای استروبرت، عوامل سیاسی - اجتماعی مؤثر بر پوشش دانشجویان در بر گیرنده گزاره‌های ذیل بود: نوع پوشش نشانگر فشار گروه‌های همسالان است و پوشش نامناسب نوعی اعتراض به وضعیت حاکمیت، بی‌توجهی به برخوردهای اجباری مسئولان، بی‌اعتنایی به ارزشهای حکومت اسلامی و انعکاسی از تفکرات سیاسی دشمنان انقلاب اسلامی است. پوشش انعکاس طرز تفکر نوع خاصی از مردم و نوعی پذیرش قوانین اجتماعی است. (جدول ۳)

چهار) عوامل مدیریتی - حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان کدام است؟

در جدول ۳، عوامل مدیریتی - حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان با توجه به مصاحبه به عمل آمده و تحلیل از طریق روش ۱۰ مرحله‌ای استروبرت مشخص شده است. نتایج نشان داد پوشش نامناسب نشانگر ضعف نگرش فرهنگی سیاستگذاران و برنامه‌ریزان، فقدان نگاه جامعه‌نگر به مسئله، ترویج رفاه‌طلبی در برنامه‌های مدیریتی کشور و انعکاسی از ضعف نظام در ارائه الگوهای جذاب است. همچنین، پوشش مناسب نشان از هماهنگی در عملکرد مجموعه‌های مدیریتی نظام و پوشش موجود بیانگر سیاسی شدن مسئله از سوی مدیریت کشور است.

پنج) اولویت عوامل فردی - خانوادگی مؤثر بر پوشش دانشجویان کدام است؟

به منظور پاسخ‌دهی به این پرسش، از آزمون آماری فریدمن استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است. بر اساس جدول ۴، بالاترین رتبه میانگین متعلق به گویه «نوع پوشش نشانگر هویت فرد است» با رتبه میانگین ۵/۲۰ و پایین‌ترین رتبه میانگین متعلق به گویه «پوشش نامناسب وسیله‌ای برای لذت‌جویی و میل به تظاهرات جنسی است» با رتبه میانگین ۳/۸۴ است. بر اساس مقدار خی‌دو به دست آمده (۱۱۰/۵۱۳) در درجه آزادی ۷، تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۰۱ بین دیدگاه دانشجویان در مورد عوامل فردی - خانوادگی مؤثر بر پوشش آنها وجود دارد. به عبارتی؛ نظر دانشجویان این است که «نوع پوشش نشانگر هویت فرد» است.

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس ۶۱۱

جدول ۴: مقایسه رتبه میانگین اولویت عوامل فردی - خانوادگی مؤثر بر پوشش دانشجویان

سطح معناداری	درجه آزادی	F^2	میانگین رتبه	دیدگاهها
۰/۰۰۰۱	۷	/۵۱۳ ۱۱۰	۵/۰۱	نوع پوشش نشانگر اعتقادات مذهبی فرد است.
			۴/۰۸	نوع پوشش نشانگر اعتقادات مذهبی والدین است.
			۴/۱۵	نوع پوشش نشانگر وضعیت و طبقه خانوادگی است.
			۵/۲۰	نوع پوشش نشانگر هویت فرد است.
			۴/۷۱	پوشش مناسب نشانگر درجه ایمان و توجه به دستورات الهی.
			۴/۳۷	پوشش نامناسب نشانگر عدم آگاهی به عواقب بدحجابی است.
			۳/۸۴	پوشش نامناسب وسیله لذت‌جویی و میل به تظاهرات جنسی.
			۴/۶۴	پوشش نامناسب وسیله‌ای برای خودنمایی و خودابرازی است.

شش) اولویت عوامل فرهنگی - تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان کدام است؟

به منظور پاسخ‌دهی به این پرسش، از آزمون آماری فریدمن استفاده شد که نتایج در جدول ۵ ارائه شده است. بر اساس جدول ۵، بالاترین رتبه میانگین متعلق به گویه «پوشش موجود نوعی چرخش ارزشها را ایجاد کرده است» با رتبه میانگین ۵/۶۵ و پایین‌ترین رتبه میانگین متعلق به گویه «پوشش نامناسب احساس برتر بودن را نشان می‌دهد» با رتبه میانگین ۳/۷۴ است. بر اساس مقدار خی دو به دست آمده (۲۱۱/۳۴۷) در درجه آزادی ۸، تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۰۰۱ بین دیدگاه دانشجویان در مورد عوامل فرهنگی - تربیتی مؤثر بر پوشش آنها وجود دارد. به عبارتی؛ از نظر بیشتر دانشجویان، «پوشش موجود نوعی چرخش ارزشها را ایجاد کرده است».

پژوهش‌های علوم انسانی و مطالعات تربیتی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۵: مقایسه رتبه میانگین اولویت عوامل فرهنگی - تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان

سطح معناداری	درجه آزادی	χ^2	میانگین رتبه	دیدگاهها
۰/۰۰۰۱	۸	۲۱۱/۳۴۷	۴/۸۷	پوشش نامناسب نیاز به همانندسازی با مدل‌های غربی است.
			۳/۷۴	پوشش نامناسب احساس برتر بودن را نشان می‌دهد.
			۴/۵۷	پوشش نامناسب جریان کمبودی اجتماعی از طریق ابراز خود است.
			۴/۷۳	پوشش نامناسب نوعی جامعه ستیزی است.
			۵/۰۶	نوع پوشش نیاز به تنوع‌خواهی را ارضاء می‌کند.
			۵/۶۵	پوشش موجود نوعی چرخش ارزشها را ایجاد کرده است.
			۵/۷۸	پوشش نامناسب انعکاسی از تهاجم فرهنگی است.
			۴/۷۵	پوشش موجود انعکاسی از برنامه رسانه‌های ملی است.
			۵/۸۵	پوشش نامناسب انعکاسی از شبکه‌های ماهواره‌ای است.

هفت) اولویت عوامل سیاسی - اجتماعی مؤثر بر پوشش دانشجویان کدام است؟

به منظور پاسخ‌دهی به این پرسش، از آزمون آماری فریدمن استفاده شد که نتایج در جدول ۶ ارائه شده است. بر اساس جدول ۶، بالاترین رتبه میانگین متعلق به گویه «پوشش نامناسب نوعی بی‌اعتنایی به ارزشهای حکومت اسلامی است» با رتبه میانگین ۴/۵۲ و پایین‌ترین رتبه میانگین متعلق به گویه «پوشش انعکاس طرز تفکر نوع خاصی از مردم است» با رتبه میانگین ۳/۶۶ است. بر اساس مقدار χ^2 دو به دست آمده (۶۸/۰۲۱) در درجه آزادی ۶، تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۰۰۱ بین دیدگاه دانشجویان در مورد عوامل سیاسی - اجتماعی مؤثر بر پوشش آنها وجود دارد. به عبارتی؛ به نظر دانشجویان، «پوشش نامناسب نوعی بی‌اعتنایی به ارزشهای حکومت اسلامی است».

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس ۶۱۳

جدول ۶: مقایسه رتبه میانگین اولویت عوامل سیاسی - اجتماعی مؤثر بر پوشش دانشجویان

سطح معناداری	درجه آزادی	χ^2	میانگین رتبه	دیدگاهها
۰/۰۰۰۱	۶	۶۸/۰۲۱	۳/۷۰	نوع پوشش نشانگر فشار گروههای همسالان است.
			۴/۰۴	پوشش نامناسب نوعی اعتراض به وضعیت حاکمیت است.
			۳/۹۰	پوشش نامناسب نوعی بی‌توجهی به برخوردهای اجباری مسئولان است.
			۴/۵۲	پوشش نامناسب نوعی بی‌اعتنایی به ارزشهای حکومت اسلامی است.
			۳/۶۶	پوشش انعکاس طرز تفکر نوع خاصی از مردم است.
			۴/۴۲	پوشش نامناسب انعکاسی از تفکرات سیاسی دشمنان انقلاب اسلامی است.
			۳/۷۶	پوشش مناسب نوعی پذیرش قوانین اجتماعی است.

هشت) اولویت عوامل مدیریتی - حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان کدام است؟

به منظور پاسخ‌دهی به این پرسش، از آزمون آماری فریدمن استفاده شد که نتایج در جدول ۷ ارائه شده است. بر اساس جدول ۷، بالاترین رتبه میانگین متعلق به گویه «پوشش نامناسب انعکاسی از ضعف نظام در ارائه الگوهای جذاب است» با رتبه میانگین ۳/۸۵ و پایین‌ترین رتبه میانگین متعلق به گویه «پوشش نامناسب نشانگر ترویج رفاه‌طلبی در برنامه‌های مدیریتی کشور است» با رتبه میانگین ۳/۰۰ است و بر اساس مقدار χ^2 دو به دست آمده (۶۸/۸۵۳) در درجه آزادی ۵ تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۰۰۱ بین دیدگاه دانشجویان در مورد عوامل مدیریتی - حکومتی مؤثر بر پوشش آنها وجود دارد. به عبارتی؛ بالاترین اولویت دانشجویان «پوشش نامناسب انعکاسی از ضعف نظام در ارائه الگوهای جذاب است» است.

جدول ۷: مقایسه رتبه میانگین اولویت عوامل مدیریتی - حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان

سطح معناداری	درجه آزادی	χ^2	میانگین رتبه	دیدگاهها
۰/۰۰۰۱	۵	۸۵۳/۶۸	۳/۶۸	پوشش نامناسب نشانگر ضعف نگرش فرهنگی سیاستگذاران
			۳/۶۳	پوشش نامناسب نشانه فقدان نگاه جامعه‌نگر به این مسئله
			۳/۴۰	پوشش مناسب نشانه هماهنگی در عملکرد مدیریتی نظام
			۳/۰۰	پوشش نامناسب نشانه ترویج رفاه‌طلبی در برنامه‌های مدیریتی
			۳/۸۵	پوشش نامناسب انعکاسه ضعف نظام در ارائه الگوهای جذاب
			۳/۴۴	پوشش موجود نشانه سیاسی شدن مسئله از سوی مدیریت کشور

نه) اولویت عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان کدام است؟

برای پاسخ‌دهی به این پرسش، از روش آماری تحلیل واریانس اندازه‌گیری‌های مکرر استفاده شد و نشان داد بالاترین میانگین عوامل مؤثر، عامل مدیریتی - حکومتی (۴/۲۸) و پایین‌ترین میانگین متعلق به عامل فرهنگی - تربیتی (۳/۱۹) است. هرچند، تفاوت بین میانگین اولویت عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان معنادار نیست ($F=2/56$ ؛ درجه آزادی ۳۴۹ و ۳).

ده) آیا تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان دانشکده‌های مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان دانشکده‌های مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. نتایج تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که بین اولویت‌بندی دانشجویان دانشکده‌های مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوت معناداری ($P=NS$ ، $1/75 =$ و 3) وجود ندارد. ($F(325, 3) = 0/93$)

یازده) آیا تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. طبق جدول ۱۰، تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوت معناداری ($P < 0/009$ ، $2/23 =$ و 3) وجود دارد. ($F(347, 3) = 0/92$)

جدول ۸: مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان

ابعاد	مقطع تحصیلی	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	F	درجه آزادی	λ	سطح معناداری
فردی - خانوادگی	کاردانی	۲	۳/۰۰	۱/۵۹	۲/۲۳	۳ و ۳۴۷	۰/۹۲	۰/۰۰۹
	کارشناسی	۲۴۲	۳/۱۸	۰/۸۹				
	ارشد	۸۲	۳/۳۹	۰/۸۸				
	دکترا	۲۱	۲/۸۰	۰/۶۷				
فرهنگی - تربیتی	کاردانی	۲	۲/۶۲	۰/۸۸	۲/۲۳	۳ و ۳۴۷	۰/۹۲	۰/۰۰۹
	کارشناسی	۲۴۲	۳/۱۰	۰/۸۲				

				۰/۷۷	۳/۴۵	۸۲	ارشد	
				۰/۵۷	۳/۱۷	۲۱	دکترا	
				۰/۸۴	۲/۷۳	۲	کاردانی	سیاسی - اجتماعی
				۰/۷۶	۳/۱۶	۲۴۲	کارشناسی	
				۰/۶۷	۲/۴۴	۸۲	ارشد	
				۰/۴۶	۳/۲۳	۲۱	دکترا	
				۰/۵۳	۲/۸۷	۲	کاردانی	مدیریتی - حکومتی
				۰/۸۴	۳/۲۱	۲۴۲	کارشناسی	
				۰/۸۶	۳/۵۶	۸۲	ارشد	
				۰/۵۳	۳/۱۱	۲۱	دکترا	

آزمون تعقیبی بونفرونی نیز نشان داد تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکترا در سطح ۰/۰۴ از عامل فردی- خانوادگی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد. اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین، تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد در سطح ۰/۰۴ از عامل فرهنگی - تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد، اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد. علاوه بر این، تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد در سطح ۰/۰۱ از عامل سیاسی- اجتماعی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد. اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد. تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد در سطح ۰/۰۰۷ از عامل مدیریتی- حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد، اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد.

دوازده) آیا تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان زن و مرد از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان زن و مرد از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. نتایج تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد بین اولویت‌بندی دانشجویان زن و مرد از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوت معناداری ($P=NS$ ، $F(۳۴۵)=۱/۶۲$ و $F(۳۴۵)=۰/۹۸$) وجود ندارد.

سیزده) آیا تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان ترمهای مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان ترمهای مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. نتایج تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که بین اولویت‌بندی دانشجویان ترمهای مختلف از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوت معناداری ($P=NS$ ، $F(۲۸۷ و ۸) = ۰/۹۷$) وجود ندارد. ($= ۰/۸۹$)

چهارده) آیا تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. طبق نتایج تحلیل واریانس چند متغیره مشخص شد بین اولویت‌بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوت معناداری ($P=NS$ ، $F(۲۳۱ و ۱) = ۰/۹۶$) وجود ندارد. ($F(۲۵۳) = ۰/۹۶$)

پانزده) آیا تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. بر اساس تحلیل واریانس چند متغیره معلوم شد بین اولویت‌بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوت معناداری ($P=NS$ ، $F(۱۹ و ۱) = ۰/۹۷$) وجود ندارد. ($F(۳۰۳) = ۰/۹۷$)

راهکارهای پیشنهادی دانشجویان در جهت بهبود وضعیت پوشش

بررسی پیشنهادهای ارائه شده از سوی دانشجویان نشان داد که بیشترین فراوانی در جهت بهبود وضعیت پوشش، متعلق به راهکار پیشنهادی «آزادی و استفاده نکردن از زور و اجبار» و در مرحله بعد «تبیین فلسفه و آثار سازنده و مثبت حجاب و پوشش مناسب» برای نسل جوان است که متأسفانه در موارد بسیاری مورد غفلت قرار می‌گیرد.

هـ) بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این مطالعه نشان داد، عوامل فردی- خانوادگی مؤثر بر پوشش دانشجویان، شامل اعتقادات مذهبی فرد، اعتقادات مذهبی والدین، وضعیت و طبقه خانوادگی، هویت فرد، درجه ایمان و توجه به دستورات الهی، عواملی چون خودابرازی و خودنمایی است.

بررسی نتایج این پژوهش نشان داد عوامل فرهنگی- تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان شامل همانندسازی با مدل‌های گوناگون، تنوع‌خواهی، چرخش ارزشها، تهاجم فرهنگی، رسانه ملی و شبکه‌های ماهواره‌ای است. عوامل سیاسی- اجتماعی مؤثر بر پوشش دانشجویان شامل فشار گروه‌های همسالان، نوع نگرش به وضعیت حاکمیت، بی‌توجهی به برخوردهای اجباری مسئولان، ارزشهای حکومت اسلامی، طرز تفکر نوع خاصی از مردم، تفکرات سیاسی دشمنان انقلاب اسلامی و قوانین اجتماعی می‌باشند. عوامل مدیریتی- حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان، نگرش فرهنگی سیاستگذاران و برنامه‌ریزان، نگاه جامعه‌نگر به مسئله پوشش، عملکرد مجموعه مدیریتی نظام، ضعف در ارائه الگوی مناسب پوشش و سیاسی شدن پوشش از سوی مسئولان است.

از عوامل فردی- خانوادگی مؤثر بر پوشش دانشجویان، هویت فرد از بالاترین اولویت برخوردار است و پس از آن، اعتقادات مذهبی فرد است. همچنین، بررسی اولویت عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان نشان داد بالاترین اولویت عوامل فرهنگی- تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان مربوط به چرخش ارزشهاست. به علاوه، بالاترین اولویت عوامل سیاسی- اجتماعی مؤثر بر پوشش نامناسب دانشجویان، نوعی بی‌اعتنایی به ارزشهای حکومت اسلامی است. افزون بر این، بالاترین اولویت عوامل مدیریتی- حکومتی مؤثر بر پوشش نامناسب، انعکاسی از ضعف نظام در ارائه الگوهای جذاب است.

بالاترین میانگین عوامل مؤثر مربوط به عامل مدیریتی- حکومتی و پایین‌ترین میانگین مربوط به عامل فرهنگی- تربیتی است؛ اما با توجه به F به دست آمده، تفاوت بین میانگینها معنادار نبوده است. همچنین نتایج نشان داد بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوت معناداری وجود دارد. آزمون تحقیقی بونفرونی نشان داد که تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکترا در بین عوامل فردی- خانوادگی وجود دارد، اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد. تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد از عامل فرهنگی- تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؛ اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد. تفاوت معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد از عامل سیاسی- اجتماعی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؛ اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد. تفاوت

معناداری بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد از عامل مدیریتی- حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؛ اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد.

بین اولویت‌بندی دانشجویان زن و مرد از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوت معناداری وجود ندارد. بین اولویت‌بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوت معناداری وجود ندارد. بین اولویت‌بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عوامل مؤثر بر پوشش دانشجویان نیز تفاوت معناداری وجود ندارد.

- راهکارهای پیشنهادی دانشجویان در جهت بهبود وضعیت پوشش

توزیع فراوانی راهکارهای پیشنهادی دانشجویان نشان داد بیشترین فراوانی راهکار مربوط به آزادی و استفاده نکردن از زور و اجبار است و پس از آن، فرهنگ‌سازی قرار دارد.

نتایج این پژوهش با تحقیقات رفیع‌پور (۱۳۷۶)، رضایی (۱۳۸۴)، محمدزاده (۱۳۸۴)، جاوشیان (۱۳۸۱)، آقایی (۱۳۸۲)، فرجی و حمیدی (۱۳۸۴)، شجاعی و عبدالمعارف (۱۳۹۱)، قاسمی و علاء‌الدین (۱۳۸۸)، کاظمی سهلوانی (۱۳۹۲)، رجبی (۱۳۸۷)، عظیمیان و بهشتی (۱۳۸۸)، اسدزاده و همکاران (۱۳۹۰)، فضل‌الهی و ملکی توانا (۱۳۹۰)، جهانگیری و شجاعی (۱۳۹۰) و ماهینی و خسروپناه (۱۳۸۸) همسو است.

افرادی که افراط گونه نوع پوشش ظاهری خود را آرایش می‌کنند، کسانی‌اند که جنبه بالغ آنها نمود پیدا نکرده است. همه انسانها برنامه‌هایی برای آینده خود دارند. رفتارها و برنامه‌ها در دیدگاه برن به عنوان انواع بازی شناخته می‌شود. بازی‌ها، نشان‌دهنده موضع ما در برابر دنیای بیرون است. همه ما بازیگریم و به طور معمول در یکی از سه وضعیت زیر ظاهر می‌شویم:

۱. من خوبم - تو بدی (بازی برد- باخت): این قبیل بازی‌ها به طور معمول با خودنمایی و خودبرتربینی و تحقیر دیگران شروع می‌شود و شخص در نقش یک والد همه چیزدان و اندرز دهنده ظاهر می‌شود یا فردی اقتدارطلب است یا نسبت به دیگران نفرت دارد و برخورد‌های چکشی می‌کند.
۲. من بدم - تو خوبی (بازی باخت- برد): در این بازی، شخص در موضع انفعالی ظاهر می‌شود و خود را کم و ناچیز می‌داند و خود را در رقابت و برابری با دیگران ناتوان می‌بیند.
۳. من خوبم - تو خوبی (بازی برد- برد): بازیگر این سناریو، هم خودش را به نیکی ابراز می‌کند و هم به دیگری اجازه ابراز وجود می‌دهند. آنچه را برای خود نمی‌پسندند، برای دیگران نیز نمی‌پسندند.

در دو بازی اول، فرد توان برقراری تعادل میان جنبه‌های وجودی خود و اطرافیان را ندارد و به همین دلیل دچار سوء مصرف لوازم آرایشی می‌شود. بنابر این، بهتر است که شیوه تحلیل رفتار را شناخت و بر

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس ♦ ۶۱۹

مبنای آن به افراد کمک کرد تا خود درونی‌شان را بشناسند و به حقیقت درونی‌شان پی ببرند. از سوی دیگر، تلاقی سه جریان مدرنیسم، جهانی شدن و تحولات فناوری اطلاعات و ارتباطات منجر به فرسایش هنجارها و ارزشهای بومی، سنتی و محلی شده است. این سه جریان در تضعیف فرهنگ حجاب و پوشش در جوامع اسلامی نقش داشته‌اند؛ مدرنیسم با نقد سنت و مذهب، جهانی شدن با تضعیف محلی و بومی در برابر جهانی و غافلگیر شدن جوامع اسلامی در برابر اینترنت و هزاران شبکه ماهواره‌ای از جمله عوامل مؤثر بوده‌اند. شبکه‌های ماهواره‌ای با پخش فیلم، سریال، نمایش مدهای روز دنیا و فیلمهای نامناسب که در بستر فرهنگی خاص خود تولید می‌شوند، به تضعیف سنت و ارزشهای اسلامی- ایرانی و نوعی هنجارشکنی پوشش و عفاف دامن زده‌اند.

فرهنگ‌سازی در حوزه دین باید آگاهانه نهادینه شود. بیکره جامعه شامل فرد، خانواده و جامعه است. با تحلیل و دسته‌بندی و کدگذاری یافته‌های این مطالعه می‌توان آسیبها را چنین برشمرد: ضعف نگرش در سیاستگذاران و برنامه‌ریزان، فقدان نگاه جامع‌نگر، ناهماهنگی در عملکرد مجموعه‌های مدیریتی نظام، عدم آگاهی صحیح نسبت به مسئله حجاب و فلسفه پوشش، جلب توجه دیگران و عدم آشنایی با مفهوم هویت، ناآگاهی خانواده نسبت به مسئله حجاب، ترویج بی‌حجابی در رسانه‌ها، تهاجم فرهنگی، برداشت غلط پوشش و حجاب مانع آزادی، نظام تعلیم و تربیت ناکارآمد، رواج لذت‌محوری و دنیامحوری، تضعیف کارآمدی خانواده، بی‌توجهی به میل به تزئین و خودآرایی زنان، ضعف مدیریتی نظام، تعدد سازمانها و نهادهای مسئول، عدم منابع علمی ارزشمند و معتبر در زمینه حجاب، سیاسی شدن موضوع حجاب، فقدان سیستم هدایتی برای بروز نشاط و انرژی نسل جوان، تولید و عرضه لباسهای نامناسب، ضعف رسانه‌ها در برابر وسایل ارتباط جمعی تهاجم فرهنگی دشمنان، توجه ناکافی مراکز و نهادهای دینی به فلسفه حجاب، تعدد متولیان حجاب و عدم هماهنگی و همکاری لازم بین آنها، رواج گسترده شبکه‌های ماهواره‌ای.

از سوی دیگر، از جمله راهکارهای مقابله با آسیبها می‌توان به فرهنگ‌سازی از طریق فعالیتهای آموزشی، تبلیغی و هدایتی؛ احیای فرهنگ اسلامی از طریق توجه به لایه‌های فرهنگی شامل دانشهای بنیادین، ارزشها و نهادها؛ انتخاب سیاستگذاران و برنامه‌ریزان این حوزه از بین افراد نخبه و با باورمندی عمیق نسبت به فلسفه حجاب و پوشش؛ آموزش فلسفه پوشش و حجاب به والدین؛ آموزش مفهوم هویت و هویت‌یابی و نقش آن در زندگی؛ آموزش منشور عفت بر مبنای سوره نور و عملی کردن برنامه عفت‌آموزی در ابعاد گسترده؛ آموزش مفاهیمی چون: زیبایی معنوی، متانت و وقار، حفظ حرمت بدن و ذهن و تأثیر آن در زندگی؛ ارائه الگوهای صحیح، آموزش انواع تیپ‌شناسی شخصیت و در نهایت، شخصیت سالم از دیدگاه اسلام و از دیدگاه اندیشمندان؛ آشنایی دانشجویان با انواع پوشش در جهان غرب در محفلهای علمی؛ آگاهی دادن جوانان به اهداف و سیاستگذاری غرب مبنی بر ترویج الگوی مصرف‌گرایی و جلوگیری از پیشرفت جوانان از طریق مدگرایی و الگوهای نامناسب؛ غنی‌سازی رسانه‌های

ملی و جذب جوانان به برنامه‌های میهنی و ارائه الگوهای پوششی مناسب در رسانه‌ها؛ آگاهی دادن به معلمان و استادان در باب پوشش و حجاب و الگو بودن آنان برای جوانان؛ مفاهیم عمیق زیربنایی پوشش و حجاب به صورت برنامه‌های دروس رسمی و غیررسمی در نظام تعلیم و تربیت؛ ساخت فیلم و کارتون و انتقال مفاهیم ارزشی در باب پوشش و حجاب؛ تصفیه رسانه‌های گوناگون و مطبوعات از الگوهای پوشش نامناسب؛ برنامه‌ریزی و سیاستگذاری بلندمدت و مسئولانه نهادهای فرهنگی در باب اشاعه فرهنگ رعایت پوشش اسلامی به طرز صحیح و نامناسب؛ استفاده از رنگهای شاد در طراحی لباس و نوع پوشش به سبک اسلامی جهت پذیرش جوانان؛ تجدیدنظر محتوایی و ساختاری در کتب درسی و گنجاندن مفاهیم هویت‌یابی؛ ارزش قائل شدن برای خود، حفظ حرمت بدن، ذهن، عفت، پاکدامنی و آرمان‌گرایی معنوی که زیر ساخت نوع پوشش و حجاب خواهد بود؛ برگزاری هم‌اندیشی نهادهای مرتبط و نخبگان جهت ساماندهی وضعیت پوشش و حجاب؛ آگاه‌سازی جامعه از توطئه‌های استکبار از طریق رواج فرهنگ عریان‌گری؛ نظارت بر مراکز تولیدکننده پوشاک و لباس؛ تدوین برنامه‌های توسعه‌ای با محوریت دین و فرهنگ و توجه ویژه به پوشش و حجاب؛ ایجاد اصلاحات بنیادین در الگوسازی از طریق شخصیت‌های جذاب در رسانه‌ها؛ اصلاح عملکرد مسئولان و انتخاب مسئولانی که خود رعایت آموزه‌های دینی را به طور کامل انجام می‌دهند؛ تقویت بنیاد خانواده و ارزش قائل شدن به نقش والدین از طریق ارتقای سطح اطلاعات والدین و آموزش آنان نسبت به ارزشها و چگونگی نهادینه کردن آن؛ تقویت حس مسئولیت‌پذیری والدین در قبال فرزندان و حساس بودن والدین نسبت به امر پوشش فرزندان از دوران کودکی تا بزرگسالی؛ آموزش تربیت جنسی از مقاطع پیش دبستان تا دانشگاه، ترویج فرهنگ ازدواج و تسهیل‌سازی امر ازدواج برای جوانان؛ اصلاح روشهای تربیتی از طریق نهادینه‌سازی مفاهیم کرامت شخصیت، خویش‌داری، عفت‌ورزی و حفظ حرمت خود؛ فراهم‌سازی و تمهیدات برای بازنگری نسبت به نشاط و شادابی نسل جوان و راههای تحقق آن؛ درک ضرورت نهادینه‌سازی و گسترش فرهنگ پوشش؛ هدایت نیروهای دولتی برای نهادینه‌سازی و گسترش فرهنگ حجاب در سه حوزه فرد، خانواده و جامعه؛ پشتیبانی مالی و معنوی از برنامه‌سازان و هدایتگران جامعه و ایجاد بستری مناسب برای فعالیتهای هدفمند فرهنگی در عرصه دین؛ نظارت بر نهادهای فرهنگی و دینی و فضای حاکم بر جامعه؛ برخورد آگاهانه و متناسب با اصول روان‌شناختی و جامعه‌شناسی با متخلفان در این عرصه؛ توجه به ورودی‌های فرهنگی و در اختیار گرفتن گلوگاههای اصلی و همکاری با سازمانهای صداوسیما برای جایگزین کردن برنامه‌های گوناگون و جذاب باورهای دینی؛ تدوین برنامه جامع فرهنگی پوشش، عفاف و حجاب با توجه به ضرورت الگوسازی؛ بهینه‌سازی و به روز کردن الگوها با در نظر گرفتن تنوع فرهنگی موجود در کشور و در محیط‌های دانشگاهی توسط پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی؛ آشنا ساختن دانشجویان با توطئه‌ها و زمینه‌ها و روشهای نفوذ فرهنگ غرب و تأثیر منفی آن در عفاف و پوشش؛ انتشار فصلنامه علمی- پژوهشی پوشش و عفاف؛ حمایت از نخبگان با حجاب و معرفی افراد نمونه؛ حمایت از پایان‌نامه‌های

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس ♦ ۶۲۱

دانشجویی مرتبط با گسترش پوشش، عفاف و حجاب؛ برگزاری میزگرد و سمینارهای دانشگاهی پوشش، عفاف و حجاب؛ حمایت از تشکلهای فعال دانشگاهی برای انجام اقدامات مناسب در گسترش فرهنگ پوشش، عفاف و حجاب؛ توجه به ارزشهای معنوی و جایگاه والای انسان و ایجاد زمینه‌های مساعد رشد فرهنگ پوشش و عفاف؛ توجه به هویت‌یابی افراد، توجه به رشد شخصیت انسان در ابعاد گوناگون و رفع نیازهای او و جلوگیری از ایجاد انواع عقده‌های درونی؛ آشنا کردن والدین دانشجویان و برگزاری نشست‌هایی برای آنان در راستای آثار نوع پوشش بر زندگی دانشجویان در ابعاد گوناگون؛ برگزاری میزگردهایی با حضور دانشجویان دختر و پسر و متخصصان جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، مذهبی و علوم تربیتی و علوم رفتاری در راستای تحلیل پوشش و نوع آن در جهان امروز؛ تهیه پودمانهای آموزش ترویج پوشش، عفاف و حجاب برای خانواده‌ها؛ جلوگیری از تبیین پوشش به صورتی مغایر با رشد اجتماعی و تحرک و پیشرفت عناصر فعال و مؤمن به خصوص بانوان؛ پیشگیری از افراط و تفریط در تبیین ابعاد پوشش و حجاب؛ پرهیز از اتخاذ سیاستها و روشهایی که مبتنی بر دلسوزی است و باعث انزوای نیروهای مسلمان می‌شود؛ عدم گرایش به برنامه‌ها و راه‌حلهای مقطعی و شتابزده و خشونت‌های افراطی در زمینه‌هایی که تدبیر و تحقیق ضروری است؛ توجه بیشتر به جنبه‌های مثبت پوشش، حجاب و عفاف؛ تبیین و تشریح فلسفه پوشش و حجاب؛ آموزش هویت‌یابی؛ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی بلندمدت و مسئولانه نهادها و دستگاههای فرهنگی در باب اشاعه فرهنگ پوشش و حجاب؛ آگاه‌سازی جامعه به عواقب بدحجابی؛ توجه به ارزشهای پایه مانند هویت، عفت، پاکدامنی، متانت و وقار، زیبایی معنوی، آرمان‌گرایی معنوی، فلسفه پوشش و حجاب، خودشناسی، عزت نفس؛ توجه به تغییر رفتار دینی به جای اطلاعات دینی.

در نهایت، پیشنهادهای پژوهشی این مطالعه عبارتند از: رابطه پوشش دانشجویان با سلامت روان؛ تفاوت نگرش دانشجویان دختر و پسر نسبت به پوشش؛ ارزیابی برنامه‌های حجاب و عفاف دانشگاه؛ امکان‌سنجی استقرار پژوهشکده حجاب و عفاف در دانشگاه آزاد اسلامی؛ اثربخشی آموزش عفت و پوشش بر سلامت جسمی و روحی دانشجویان؛ اثربخشی آموزش فلسفه حجاب و پوشش بر عملکرد رفتاری دانشجویان نسبت به رعایت پوشش.

منابع

- قرآن کریم.
- نهج البلاغه.
- آقایاری، سحر (۱۳۸۲). بررسی گرایش زنان به جراحی پلاستیک. پایان‌نامه کارشناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- احمدی، حامد (۱۳۸۹). «حجاب؛ رسانه‌ای تک نفره». دومین همایش کشوری حجاب و عفاف. یاسوج: دانشگاه علوم پزشکی.
- استروبرت اسپیزاله، هلن و دانا رینالدی کارپنتر (۱۳۹۴). تحقیقات کیفی در پرستاری: پیشرفت در زمینه ویژگی‌های انسانی. مترجمان: آلیس خاچیان و مصطفی شوکتی احمدآباد. تهران: ناشر جامعه نگر، سالمی.
- اسدزاده، فرشته و همکاران (۱۳۹۰). «بررسی معیارهای حجاب (در سه بعد ارزشی، فردی و اجتماعی) در بین دانشجویان المپیاد ورزشی دختر دانشگاه پیام نور کل کشور». چکیده مقالات همایش ملی عفاف. خراسان شمالی، فرماندهی انتظامی استان خراسان شمالی.
- جابری، امید و کوثر فهیمی (۱۳۸۹). «حجاب در تاریخ اسلام و ادیان الهی و تمدنها». دومین همایش کشوری حجاب و عفاف. یاسوج: دانشگاه علوم پزشکی.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۱). زن در آینه جلال و جمال. تهران: نشر شرجاء.
- جهانگیری، علی و مریم شجاعی (۱۳۹۰). «بررسی رابطه بین میزان باور بدحجاب و خودپنداره در میان دانشجویان علمی کاربردی بجنورد». چکیده مقالات همایش ملی عفاف. خراسان شمالی، فرماندهی انتظامی استان خراسان شمالی.
- چاوشیان، حسن (۱۳۸۱). «بدن به مثابه رسانه هویت». جامعه‌شناسی ایران، ش ۴.
- دورانت، ویل (۱۳۷۸). تاریخ و تمدن. ترجمه احمد آرام و همکاران، تهران: عصر ایمان.
- دیزجانی، فاطمه و مرضیه حسینی (۱۳۸۹). «بررسی تأثیر چشم‌پوشی از سوی مردان و رعایت حجاب از سوی زنان بر جامعه اسلامی». دومین همایش کشوری حجاب و عفاف. یاسوج: دانشگاه علوم پزشکی.
- رجبی، عباس (۱۳۸۷). حجاب و نقش آن در سلامت روان. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- رضایی، محمدحسین (۱۳۸۴). «تحلیل جامعه‌شناختی پوشش اسلامی». مصباح، سال دوازدهم، ش ۴۶.
- رضی، هاشم (۱۳۹۴). اوستا: گاناها، یسنا، یشت‌ها، ویسپرد و خرده اوستا. تهران: نشر: بهجت
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۶). توسعه و تضاد. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- زینالی، حمداله و رقیه نقی اوغلی (۱۳۸۹). «بدحجابی و تبعات سوء روانی آن در جامعه». دومین همایش کشوری حجاب و عفاف. یاسوج: دانشگاه علوم پزشکی.
- شجاعی، عبدالعارف (۱۳۹۱). «بررسی تأثیر عوامل مختلف بر فرهنگ حجاب و عفاف و ارزشهای اخلاقی در دبیرستانهای شهرستان گرگان». جمال‌المتین، پیش شماره ۳.

آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس ❖ ۶۲۳

- شفيعی، محمد (۱۳۸۹). «حجاب و پوشش در قرآن کریم». دومین همایش کشوری حجاب و عفاف. یاسوج: دانشگاه علوم پزشکی.
- عظیمیان، مریم و سعید بهشتی (۱۳۸۸). «بررسی فلسفه و قلمروی حجاب در اسلام و آثار تربیتی آن». تربیت اسلامی، سال چهارم، ش ۸ (بهار و تابستان): ۷۵-۱۰۳.
- فرجی، مهدی و نفیسه حمیدی (۱۳۸۴). «تگرش زنان نسبت به انواع پوشش‌های رایج». تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
- فضل‌الهی و منصوره ملکی توانا (۱۳۹۰). «فرهنگ حجاب، راهکارهای تحکیم و اولویت‌بندی آن با تأکید بر نمونه دانش‌آموزان دختر دیورستانی». پژوهش و اندیشه در حوزه بصیرت و تربیت دینی، سال هشتم، ش ۱۹: ۱۰۴-۸۵.
- قاسمی، مرضیه و سید محمدرضا علاء‌الدین (۱۳۸۸). «حجاب قرآنی و نقش آن در نهاد خانواده». علوم قرآن و حدیث، کوثر، ش ۳۳.
- کاظمی سهلوانی، حسن (۱۳۹۲). «حجاب و عفاف و نقش آنها در امنیت اجتماعی و خانوادگی از منظر قرآن». کوثر، ش ۴۶.
- کرسول، جان و ویکی پلانوکلاک (۱۳۸۷). روش‌های تحقیق تلفیقی، ترجمه محسن نیازی و عباس زارعی، تهران: ناشر الحجاج.
- ماهینی، انسیه و عبدالحسین خسروپناه (۱۳۸۸). «راهکارهای ترویج پوشش اسلامی در بین دختران دانشجوی». معرفت در دانشگاه اسلامی، سال سیزدهم، ش ۴۳: ۸۱-۵۳.
- محبوبی منش، حسین (۱۳۸۶). «تحلیل اجتماعی مسئله حجاب». کتاب زنان، سال دهم، ش ۳۸.
- محمدزاده، علی خلیل و زهرا سلیمانی (۱۳۸۴). زن، حجاب و حقوق از تگاهی دیگر. تهران: فردوس.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ ق). بحارالانوار. بیروت: الوفاء.
- موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۹). صحیفه امام، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- **Holy Quran.**
- **Nahj al-Balagha.**
- Aghayari, S. (2003). **The Tendency to Plastic Surgery**. Undergraduate Thesis, Undergraduate thesis Faculty of Social Sciences of Tehran University.
- Ahmadi, H. (2010). "Veil; Single Media". *The Second National Congress of Chastity and the Veil*. Yasuj University of Medical Sciences.
- Asadzadeh, Fereshte & et al. (2011). "The Veil Criteria (in three Dimensions of Worth, Individual and Social) among Students Sporty Olympiad Girl of PNU Whole Country". *Abstract National Conference of Chastity*, North Khorasan, North Khorasan Province Police Commander.
- Azimian, Maryam & S. Beheshti (2009). "The Philosophy and Scope of the Veil in Islam and its Educational Works". *Islamic Education*, the Spring and Summer, Forth year, N. 8: 75-103.
- Chavoshian, Hassan (2002). "Body Such as Media of Identity". *Iranian Journal of Sociology*, No. 4.
- Durant, Will (1999). **The History and Civilization**. Translated by Ahmad Aram and others. Tehran: Culture of Scientific Publications Age of Faith.

- Dyzjany, F. & M. Hosseini (2010). “**The Effect of the Waiver of Men's and Women's Hijab, in Islamic Community**”. *The Second National Conference on Hijab and Chastity*. Yasuj University of Medical Sciences.
- Faraji, M. & Nafisa Hamidi (2005). **Women's Attitude towards Common Types of Coverage**. Tehran: Islamic Propaganda Organization.
- Fazlollahi & M. Maleki Tavana (2011). “**Veil Culture, Solutions of Consolidate and Prioritize with an Emphasis on Female Students of High School**”. *Research and Idea in the Field of Insight and Religious Education*, Eighth year, N. 19: 85-104.
- Ghasemi, M. & S.M. Ala al-Din (2009). “**Quranic Veil and its Role in the Family**”. *Quran and Hadith Sciences, Kosar*, No. 33.
- Jaber, O. & K. Fahimi (2010). “**Veil in Islam and other Divine Religions and Civilizations**”. *The Second National Congress of Chastity and the Veil*. Yasuj University of Medical Sciences.
- Jahangiri, Ali & Maryam Shojaei (2011). “**The Relationship between Belief the Veil of Bad and Self-Concept among Students of Bojnoord Applied Science**”. *Abstract National Conference of Chastity*. North Khorasan, North Khorasan Province police Commander.
- Javadi Amoli, Abdullah (2002). **Woman in the Mirror Glory and Beauty**. Tehran: Raja Culture Publishing Center.
- Kazemi Sahlvany, H. (2013). “**Hijab and Chastity and their role in Social Security and Family in the Quran**”. *Kosar*, No. 46.
- Mahbobi Manesh, H. (2007). “**Social Analysis Hijab**”. *Women Book*, Tenth year, No. 38.
- Mahini, Ensieh & Abdolhoysn Khosropanah (2009). “**Strategies to Promote Islamic Dress among Female Students**”. *Knowledge at the Islamic University*, the Thirteenth year, N. 43: 53-81.
- Majlesi, M.B. (1403 E). **Bihar al-Anwar**. Beirut: Institute of Al-vafa.
- Mohammad Zadeh, Ali Khalil & Z. Soleimani (2005). **Woman, Veils and the Rights of another Look**. Tehran: Ferdoss Press.
- Rafipour, F. (1997). **Development and Conflict**. Tehran: Corporation Publication.
- Rajabi, A. (2008). **Hijab and its Role in Mental Health**. Qom: Imam Khomeini Education and Research Institute (RA).
- Rezaei, Mohammad Hossein (2005). “**Sociological Analysis Islamic Dress**”. *Misbah Quarterly*, Twelfth year, No. 46.
- Shafii, M. (2010). “**Veil in the Holy Quran**”. *The Second National Conference on Hijab and Chastity*. Yasuj University of Medical Sciences.
- Shojaei, A. (2012). “**The Factors that Affect the Culture of Hijab and Chastity and Moral Values in Schools in the City of Gorgan**”. *Jamal Almtyn*, the Third Number
- **Small Avesta**, Chapter Afaringa
- **Supreme Leader's** speech on the occasion of 12 July 2015, the day of chastity and the veil
- Zeinali, H. & R. Naghi Oghli (2010). “**Bad- Hijab and Mental Consequences in the Society**”. *The Second National Conference on Hijab and Chastity*. Yasuj University of Medical Sciences.

